

JINÉ PŘÍBĚHY O ŠKOLE

Naše zážitky ze školních let, společenské normy a obecné představy o podobě a smyslu vzdělávání mohou být někdy tak zaryté, že může být těžké si školu představit radikálně jinak. Možná i to je důvod, proč se školy jako instituce za posledních sto let změny tak málo, narozdíl např. od nemocnic, továren, obchodů apod. Tím určitě nechceme říct, že v rámci těchto institucí šlo vždy o změny k lepšímu, nicméně rozdíl je to markantní. Změny se ale dějí, ať už velmi konkrétní úpravy na úrovni jednotlivých škol reagující na dílčí problémy (např. školy snižující energetickou náročnost vlastního provozu), systémovější opatření na úrovni států (např. hodiny empatie v Dánsku), vznikem škol jiných vzdělávacích proudů nebo na úrovni vizí.

Příklady těchto změn lze použít pro posílení našich “svalů imaginace” a rozšíření představivosti o tom, jak jinak by mohla škola vypadat. Tyto příběhy nám pomáhají představit si to, co si zatím paradoxně představit nedokážeme. Na semináři Škola jsme s těmito příklady pracovali v rámci fáze imaginace. Programu předcházelo pojmenování si našeho osobního i skupinového zájmu, toho co je pro nás důležité aby škola přinášela a umožňovala. Otázkou pak pro nás bylo, jak tento zájem naplňovat. Záměrem programu bylo přinést příklady toho jak školy dělají něco jinak a hledat cesty k tomu, jak náš zájem naplňovat.

Nabídka metodického postupu

Lze využít pro diskuzi na úrovni školy mezi vyučujícími; dokážeme si představit, že podobně lze pracovat také s mladými lidmi a zapojit je do diskuze o podobě školy.

1. *Co už v rámci praxe naší školy dělám/e a přispívá to k tomu, co chceme?* Otázku lze odpovídat v menších skupinách a pak společně sbírat, doptáváme se na co jednotlivá opatření reagují, co řeší, k čemu přispívají...).
2. Nahlas přečteme první příklady změn — lze si je rozdělit nebo může číst nahlas jeden člověk. Poté se ptáme: *Když vidíte, slyšíte tohle, co dalšího vás napadá?*
3. Postup opakujeme s dalšími příklady — 2. a 3. kolo (viz rozdělení příkladů)
4. Po 3. kole necháme chvíli “bobtnat” imaginaci, můžeme zařadit chvíli ticha. Navázat můžete dle vašich potřeb či záměru, není nutné tlačit na konkrétní výstup, cílem není (a pravděpodobně to ani není možné) najít jednu správnou podobu školy, ale spíše rozšiřovat si představivost toho co vše je možné, objevovat různé podoby “nové školy”. V případě realizace se skupinou vyučujících z jedné školy lze program zakončit společnou reflexí nad otázkou: *Co si z toho bereme pro naši praxi? Jak (jinak/nově) si dokážeme představit naši školu?*

Rozdělení příkladů

Pro čtení dodržte pořadí, čtete pomalu s dostatečnými pauzami mezi příklady.

Škola: Příklady změn

1. kolo:

Gymnázium Kyjov
Hodina empatie v Dánských školách
Stand up kids
ZŠ Řeznovice
Mezigenerační univerzita

2. kolo:

Expediční základní škola
Pomáháme školám k úspěchu
Šíp (číst jen "uspořádání prostoru, času a pohyb)
Lidové školy
Přírodní škola
Cyril Mooney

3. kolo:

Sands school
Jednotné školy
UNESCO
Škola pro delfíny
Vize Apu Chupaqkata

Gymnázium Kyjov

V roce 2018 proběhla rekonstrukce parteru — prostranství před budovou — gymnázia. Jedná se o historickou budovu v centru města, záměrem bylo otevření celého místa tak, aby lákalo k pobytu. V rámci rekonstrukce byl změněn školní řád gymnázia tak, aby umožňoval volný pohyb studujících a mohli prostor parteru volně využívat o přestávkách. [Více zde.](#)

Hodina empatie jednou týdně v dánských školách

Jednotlivé ročníky se studujícími od šesti do šestnácti let se v rámci takzvané Klassens Tid jednou týdně sejdou a společně proberou aktuální problémy. Děti mluví o neshodách se spolužáky, nepříjemných zážitcích ve škole nebo o svých emocích. Zásadou je, že nikdo nikoho nesoudí. Žáci cítí, že je někdo vnímá a upevňuje se jejich místo v komunitě. Předmět empatie slouží také jako účinný nástroj v boji proti šikaně. [Více zde.](#)

Program Stand up Kids: základní škola Vallecito v Kalifornii

Z aktivity rodičů Juliet a Kelly Starrettových tu nejprve vznikla jedna experimentální třída a za chvíli už chtěli speciální stoly na stání i další učitelé a žáci. Stání je zdravější a pomáhá v boji s nadváhou, protože při něm dítě podle výzkumů spaluje v průměru o 17% kalorií víc (obézní děti dokonce o třetinu). Zkušenosti navíc ukázaly, že svědčí dětem s poruchami pozornosti, protože ve stoje mohou přirozeněji přešlapovat a vrtět se, čímž vybijí přebytek energie a lépe se soustředí na výuku. A kdo je unavený, může si ve Vallecito jednoduše sednout na podlahu. Jiné experimentující školy to řeší několika stoly na sezení ve třídě, takže děti mohou polohu střídat. [Více zde.](#)

ZŠ Ivančice-Řeznovice (malotřídní škola, pouze 1. stupeň)

Ve škole je zavedena dlouhodobá praxe/zvyk, kdy se vyučující a děti oslovují křestními jmény a tykají si. Dlouhá léta zde také aplikují formativní hodnocení a to se propisuje často velmi hluboko do vztahů a společného fungování, stejně jako přístupu učitelek, dětí a rodičů ke škole a sobě navzájem. Ředitelna ani žádné jiné místnosti nejsou zamčené, učitelé nemají izolované kabinety. Děti tam chodí rády. Jsou si vědomy svých silných a slabých stránek a umí s nimi nakládat, přebírají odpovědnost za své učení i konání. Nebojí se klást otázky, dělat chyby, experimentovat, jsou vnitřně motivované k činnosti a zajímají se o věci kolem sebe a ve světě. [Více zde.](#)

Mezigenerační univerzita — Mendelova univerzita v Brně

Společnou výuku pro děti a jejich prarodiče nabídne brněnská Mendelova univerzita. Takzvaná Mezigenerační univerzita své studenty vezme na výlety do terénu: do lesa, pekárny či zahrad školy. Odborníci jim zde budou přednášet i zadávat úkoly navržené speciálně pro upevnění vztahu seniorů a jejich vnoučat. Hlavním cílem nového, v Česku zatím unikátního projektu, je zmenšování pomyslné propasti mezi seniory a mladými lidmi. [Více zde.](#)

Expediční základní Scioškola (4. — 9. třída)

Tři týdny v měsíci se děti učí z domova a čtvrtý týden společně vyrazí na tzv. expedici. Výuka z domova probíhá prostřednictvím online nástrojů a videohovorů ve spolupráci s našimi průvodci. S průvodci a spolužáky jsou děti v kontaktu přes internet. Reflektují, co zažily na minulé expedici, a připravují se na tu následující. Jednou měsíčně děti vyrazí na expedici. Spolu se spolužáky a průvodci opustí na týden online svět a odjedou pryč — do přírody, do hor nebo třeba na farmu. Stráví čas činnostmi, které z principu nelze dělat online. Zažívají dobrodružství, navazují přátelství, pracují rukama. Bez internetu, bez rodičů, učí se o světě mimo obrazovky. Cestujeme pěšky nebo veřejnou dopravou, spíme ve stanech, venku, v tábořištích. Žádné luxusní hotely ani soukromé autobusy. [Více zde.](#)

Pomáháme školám k úspěchu

Využíváme zkušeností škol, které se od roku 2009 do projektu postupně zapojovaly. Společně vytvořily lokální učící se sítě učitelů a ředitelů, kteří se vzájemně podporují v rozvíjení čtenářské gramotnosti a pisatelství svých žáků. Spolupracují ve dvojicích, ve školních týmech napříč stupni a předměty v rámci školy i mezi školami, zakládají učící se skupiny, otevírají si navzájem hodiny a společně je reflektují. V každé lokalitě působí odborný tým pedagogických konzultantů našeho projektu.

Školám pomáháme s organizací společného učení. Staráme se o to, aby v projektové síti vznikalo know how, které reaguje na měnící se potřeby jejich členů. Pečujeme o odbornou úroveň pedagogických konzultantů a lídrů. [Více zde](#) a [zde](#).

Radim Šíp: Na cestě k inkluzivní škole

(s prozatím nepublikované studie, prosíme nešířit)

Velká škola ve městě (900 žáků, 60 učitelů)

Uspořádání prostoru. Přestože je Velká škola umístěná v klasické sídlištní atriové stavbě ze 70. let 20. století se všemi omezeními z toho vyplývajícími, pedagogové s prostorem pracují kreativně. Většina tříd je rozdělena na pracovní zónu s lavicemi (různě uspořádanými dle potřeb žáků a nároků pedagogů) a odpočinkové či diskusní zóny (sedací či lehací koutky, váleci vaky apod.). I v těchto zónách se během výuky aktivně pracuje, protože

pracovním skupinkám či jednotlivcům umožňují najít určité soukromí či možnost koncentrace. Vzhledem k omezenému prostoru tříd je v průběhu výuky intenzivně využívána i chodba, která je k výukovým účelům již přizpůsobena (prostory s lavicemi, zákoutí s paletami na sezení, mapy a čtvercové sítě na podlaze atd.).

Uspořádání času. Hodiny ve Velké škole jsou klasicky strukturovány do 45minutových bloků. Zvonění je však nahrazeno hudební znělkou, která se v průběhu roku obměňuje, a především rytmus klasických vyučovacích hodin je velmi často adekvátně situaci narušován. Na prvním stupni učitelé a asistenti pružně reagují na potřeby dětí, délku hodiny zkracují či prodlužují podle zaujetí či únavy žáků. Necháávají část žáků (či všechny) pracovat na obsahu různých předmětů (viz didaktické principy daltonu) apod. Na druhém stupni vzhledem k organizační náročnosti rozvrhu dochází k narušování časových bloků méně často a ne příliš spontánně. Přesto k němu dochází, a to buď v systematicky připravených a promyšlených projektových dnech zahrnujících celý druhý stupeň (například projekt k pochopení 17. listopadu, anglický den pod patronací rodilých mluvčích), nebo v blocích založených na domluvě vyučujících několika předmětů, kteří si navzájem popřehazují výuku a pospojují ji do větších celků.

Pohyb žáků v průběhu vyučování. Ve Velké škole je pohyb naprosto samozřejmou součástí vyučování. Žáci vytvářejí pracovní skupiny, vyhledávají si příslušné místo k práci, navštěvují různá stanoviště s úkoly, hrají hry, které vedou k pochopení výukového obsahu či zvyšují motivaci k učení. Pohyb se neomezuje pouze na prostředí třídy. Žáci relativně často odcházejí i do jiných prostor školy, především na chodby. Odchodem a příchodem řeší potřeby spojené se svou psychickou vyrovnaností (odchod na toaletu, potřeba soukromí či zklidnění atd.).

Lidové školy (Folk High Schools) — zejména Skandinávie a Německo
Instituce pro vzdělávání dospělých, pro studující obvykle mezi 18 — 24 lety, školy kde se lidé učí a žijí společně, tráví zde “volný čas”. Neudělují akademické tituly, neexistují zde zkoušky, nejsou tu žádné formální podmínky pro přijetí. Motivace a zájmy jsou hlavní hybnou silou. Za zakladatele myšlenky škol je považován dánský teolog, politik a pedagog Nikolai Frederik Severin Grundtvig, hlavním cílem vzdělávacího systému mělo podle jeho názoru být vytváření podmínek pro svobodný rozvoj přirozených sil člověka. Grundtvig se zasazoval o veřejné vzdělávání jako alternativu k elitním univerzitám, lidové školy jsou pro ty co se chtějí učit a utvářet vztahy mezi jednotlivci i ve společnosti. [Více zde.](#)

Přírodní škola — Praha

Základními prvky jsou kromě malého kolektivu maximální zapojení dětí do života a organizace školy (samospráva), specifický způsob rozložení učiva a ověřování znalosti (podmínkový systém), časté společné pobyty školy mimo Prahu (výjezdy) a závěrečný projekt Expedice. Řada aktivit probíhá celoškolsně, tj. se všemi různě starými studenty. Jde zvláště o: ranní sraz každý den (tzv. společné shromáždění, slangově nazývané “společňák”), studijní výjezdy několikrát za rok. Výjezdy jsou tematicky zaměřeny a trvají od čtyř do čtrnácti dní. Celkem děti a učitelé stráví se školou cca 6 týdnů školního roku mimo domov. Na přípravě a organizaci výjezdů i dalších školních aktivit se přímo podílejí studenti školy. Všechny třídy jsou rozděleny do několika skupin po cca pěti dětech, tzv. “kruhů”. Ve většině vyučovacích předmětů je uplatňován tzv. podmínkový systém. Učební látka těchto předmětů a další požadavky vyučujících jsou na začátku školního roku studentům předloženy v podobě seznamu úkolů, tzv. podmínek. V jednotlivých čtvrtletích je stanoven závazný

počet “podmínek”, který musí studenti splnit. Výběr podmínek a způsob jejich plnění je do značné míry na volbě jednotlivých žáků.

Skupinové úkoly v Přírodní škole

Snažíme se, aby všechny cíle a perspektivy stále více přesahovaly osobní individualistické zaměření. Proto je možné některé podmínky z předmětů splnit pouze tehdy, pokud se student přijde nechat vyzkoušet s celým svým týmem, tzv. kruhem (pětičlenná skupina stálá asi na dva roky). A splní ji pouze tehdy, pokud učivo umí všichni jeho členové. K dosažení svého cíle — splnění podmínky — je nutné vzít do hry i kamarády (popř. i “ne-kamarády”), pomoci jim látku se naučit a vše zvládnout, zkrátka “jeden za všechny, všichni za jednoho”.

Více info:

František Tichý a kol: Výchova jako dobrodružství.

František Tichý: Přírodní škola — cesta jako cíl

Školy založené Cyril Mooney — Indie

Dívčí škola v Kalkatě vedená řádovou sestrou Cyril Mooney zažila přerod ve chvíli, kdy ve škole společně zrušili strategie pro dohled a začali se s učiteli bavit o svobodě; ve chvíli kdy namísto normy a soutěže začali sledovat to, kolik úsilí věnují žáci svému posunu; ve chvíli kdy změnili podobu výuky z frontální na kolaborativní a skupinovou; ve chvíli kdy ve škole začali stírat společenské a ekonomické rozdíly.

V současné době pochází 721 z 1500 navštěvujících studentek z chudých rodin (ze slumů a vesnic po celém Západním Bengálsku), které nejsou schopny platit školné. Zbývajících 779 dívek si platí školné v plné výši. Napříč kastami, sociálními vrstvami, sousedstvím i jinak tvoří těchto 1500 dívek soudržný, spolupracující a revoluční studentský kolektiv.

Každý čtvrtek studentky od V. třídy vyjíždějí do vesnic mimo Kalkatu, aby tam učili školáky, kteří mají ve třídách obvykle 120 žáků na jednoho učitele nebo více. Tento program poskytuje venkovským studentům intimnější výuku a zároveň přibližuje současné problémy venkovského školství běžným studentům z okolního prostředí. Toto úsilí zasahuje více než 3 500 studentů týdně. [Více zde.](#)

Sands school — Ashburton, Velká Británie

Škola byla v roce 1987 založena společně 14 mladými lidmi a třemi vyučujícími. Jednalo se o důsledek uzavření Dartington Hall School, kde se do té doby všichni zúčastnění společně vzdělávali. Škola založená na demokratických principech funguje dodnes a je pravděpodobně jedinou školou na světě založenou společně mladými lidmi a dospělými. Studující si zde volí to co, kdy a jak se budou učit, společně s vyučujícími rozhodují o praktickém fungování školy, jako je např. cena obědů ve škole, začátek “vyučování”, ale také o personálních záležitostech — např. při nabírání nových vyučujících. Více info [zde](#) a [zde](#).

Jednotné školy a progresivní pedagogika v USA před 2. světovou válkou

Progresivní pedagogika zažila zrod ve chvíli, kdy se mnoho Američanů kolem roku 1890 — 1920 pozorněji zabývalo politickými a sociálními dopady koncentrace moci soukromých společností a soukromého bohatství. Jeden z reformátorů, John Dewey viděl, že s úpadkem místního komunitního života a drobného podnikání přicházejí mladí lidé o cenné příležitosti učit se umění

demokratické participace. Dospěl k závěru, že vzdělávání musí tuto ztrátu nahradit. Ve své laboratorní škole na Chicagské univerzitě, kde působil v letech 1896 — 1904, ověřoval myšlenky, které sdílel s předními školskými reformátory. V těchto letech vznikaly po celé zemi další experimentální školy a v roce 1919 byla založena Asociace progresivního vzdělávání, jejímž cílem bylo “reformovat celý americký školský systém”. Jedním z žáků Johna Deweye byl i profesor Václav Příhoda, který myšlenku demokratických škol a progresivní pedagogiky, přinesl do české předválečné vzdělávací politiky.

Nicméně v 50. letech 20. století, v době studené války a kulturního konzervatismu, bylo progresivní vzdělávání široce odmítnuto a jako identifikovatelné pedagogicko-politické hnutí se rozpadlo. [Více např. zde.](#)

UNESCO 2021

UNESCO volá po radikálním přeformulování smyslu vzdělávání, které by se mělo “obnovit jako veřejný statek a kolektivní globální odpovědnost, která může posílit naši společnou lidskost a zajistit udržitelné vztahy s ostatními lidmi, s přírodou a s technologiemi. Měli bychom se naučit vztahovat k sobě navzájem a k planetě jinak, než tomu bylo doposud. [Více zde.](#)

Škola pro delfíny

Základní jednotkou pro pruhované delfíny je škola. Krmení mláďat probíhá ve škole o dvaceti pěti a sedmdesáti pěti delfínech. A tak škola funguje dál. Školy pro dospělé. Školy pro stařešiny. Školy jsou nezbytné.

Například v raných devadesátých letech při katastrofě ve Středozemním moři školy prořídly až na okolo sedmi přeživších, delfíni se reorganizovali*y, našli*y se navzájem, a nadále se scházeli*y ve školách o optimální velikosti...

Co kdyby škola, jak jsme zvyklí o ní přemýšlet na denní bázi, neznamenal proces ani instituci skrz kterou můžeme být indoktrinováni, neznamenal strukturu skrz kterou byl strážěn a hlán sociální kapitál, ale něco více přirozeného jako stupnice péče. Co kdyby škola byla škála péče kterou se o sebe navzájem můžeme starat a navzájem se posouvat. Z mého pohledu, v tuto chvíli, v této době, je toto to, co se musíme se co nejnutněji naučit.

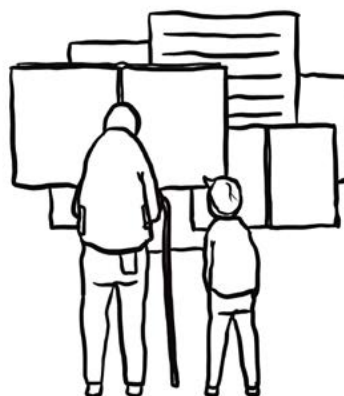
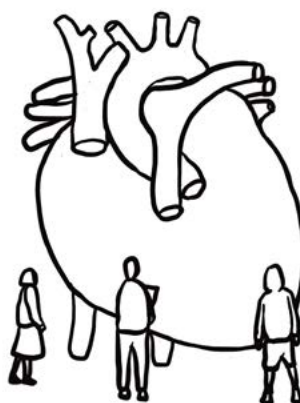
Vize Apu Chupaqyata Global Education Centre — Peru

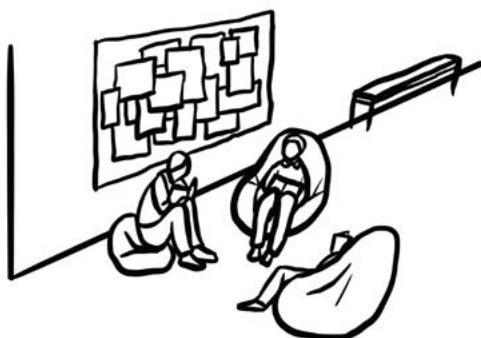
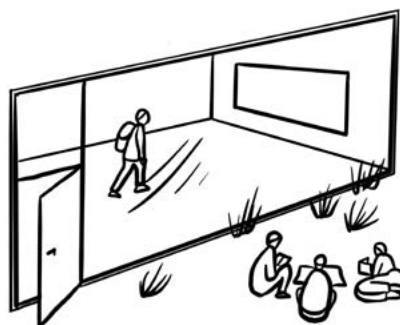
Pachamama, Země, je můj domov, má země, má země je má matka a matka nezná hranic

- Všichni jsme bratry a sestrami: lidé, skály, zvířata a všichni ostatní.
- Pachamama je matkou očekávající další generaci nedravých dětí, které mohou kultivovat, starat se a vyrovnávat různé síly a proudy a které vědí, že všechno, co zraňuje planetu, zraňuje i je.
- Odpovědi jsou v každém z nás, ale je těžké naslouchat, pokud nejsme v rovnováze.
- Prioritou je rovnováha: jednat moudře, vyrovnávat materiální spotřebu, učit se vnímat spiritualitu, společně využívat různé dary každého z nás, vše s vědomím jednoty. Naším cílem je stále znovu se učit (v mnoha životech), abychom se stali lepšími bytostmi.
- Žádné vědění není úplné, všichni vyučujeme, učíme se a měníme se: je to cesta bez konce. Existuje vědění, které může být věděno a popsáno, vědění které může být věděno, ale ne popsáno a existuje vědění, které nemůže být ani věděno ani popsáno.
- Našimi učiteli jsou Apus (hory-předkové), Pachamama, rostliny, to, co prožíváme každý den a to, co bylo prožito dříve, zvířata, naše děti, naši rodiče, duchové, naše minulost, naši předkové, oheň, voda, vítr

a všechny další živly kolem nás.

- Had, puma a kondor jsou symboly materiálních a nemateriálních dimenzí: těch, které mohou být věděny, těch, které nemohou být věděny nebo určeny, a jejich vzájemných propojení.
- Tradiční učení zaměřené na štědrost, vděk a život v rovnováze se vytrácí, ale přitom jsou velmi důležité pro naše děti – je nutné je oživit.
- Svět lze měnit láskou, trpělivostí, entuziasmem, respektem, odvahou a žitím v rovnováze. Svět nelze měnit válkami, konflikty, rasismem, zlobou, arogancí, rozdělováním a hranicemi. Svět nelze změnit bez propojení se spiritualitou.

ilustrace: Eva Kořátková

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

